УДК 271.4-636:272(477.8)«19»
DOI https://doi.org/10.32782/2307-7778/2026.2.19

Олег ТУРІЙ
кандидат історичних наук, директор
Інституту історії Церкви;
проректор
ЗВО «Український католицький університет»,
вул. Свєнціцького, 17, м. Львів, Україна, 79011 (olturiy@ucu.edu.ua)

Oleh TURIY
PhD (History), Director
Institute of Church History;
Vice-Rector
Ukrainian Catholic University
17 Sventsitskoho Street, Lviv, Ukraine, 79011(olturiy@ucu.edu.ua)

ORCID: http://orcid.org/0000-0002-5538-0720

Тарас БУБЛИК
кандидат історичних наук
Інституту історії Церкви
ЗВО «Український католицький університет»,
вул. Свєнціцького, 17, м. Львів, Україна, 79011 (tarbublyk@ucu.edu.ua)

Taras BUBLYK
PhD (History)
Institute of Church History,
Ukrainian Catholic University,
17 Sventsitskoho Street, Lviv, Ukraine, 79011(tarbublyk@ucu.edu.ua)

ORCID: http://orcid.org/0000-0002-1550-5875

РИМО-КАТОЛИКИ ТА ПРОЦЕС ЛЕГАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Анотація. Мета статті *– вивчення особливостей співпраці УГКЦ в підпіллі з римо-католиками, зокрема впливу Ватикану на рух за легалізацію, а також взаємин між католиками обох традицій у процесі відновлення їхніх церковних структур у західних регіонах України.* ***Методологія дослідження*** *базується на принципах історизму, об'єктивності, системності та комплексності, що зумовлює розгляд відносин РКЦ та УГКЦ в умовах виходу з підпілля та відродження релігійного життя в незалежній Україні. Серед конкретних наукових методів простежуються історично-генетичний, історично-хронологічний, порівняльний та усноісторичний.* ***Наукова новизна*** *пов'язана з представленням особливостей взаємин РКЦ із підпільними греко-католиками, які боролися за вихід із катакомбних умов існування. УГКЦ отримувала постійну допомогу та підтримку від Ватикану, Папа Іван Павло II відіграв одну з найважливіших ролей у її відродженні. Проте мали місце й непорозуміння, зумовлені незадоволенням греко-католиків методами ватиканської дипломатії у вирішенні міжконфесійних конфліктів та напружень у західних регіонах України, відновленням структур РКЦ і використанням колишніх костелів громадами східної традиції.* ***Висновки****. Відродження УГКЦ в Україні відбулося завдяки постійній підтримці РКЦ, зокрема Ватикану та Папи Івана Павла II. Саме напередодні зустрічі Михайла Горбачова з Римським архиєреєм 01 грудня 1989 р. греко-католики отримали право реєструвати свої громади. З іншого боку, взаємини греко-католиків і римо-католиків були позначені непорозуміннями та взаємними звинуваченнями, зумовленими не так суто догматичними чи еклезіологічними питаннями, як радше історичними обтяженнями та національно-політичними пріоритетами.*

Ключові слова: *історія Церкви, Римо-Католицька церква (РКЦ), Українська греко-католицька церква (УГКЦ), Російська православна церква (РПЦ), Ватикан, легалізація УГКЦ.*

ROMAN CATHOLICS AND THE PROCESS OF LEGALIZATION OF THE UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH

Abstract. The purpose of the article *is to examine the specific features of cooperation between the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) in the underground and Roman Catholics, in particular, the influence of the Vatican on the movement for legalization, as well as relations between Catholics of both traditions in the process of restoring their church structures in the western regions of Ukraine.* ***The research methodology*** *is based on the principles of historicism, objectivity, systematicity, and comprehensiveness, which determine the consideration of relations between the Roman Catholic Church (RCC) and the UGCC in the context of their emergence from the underground and the revival of religious life in independent Ukraine. Among the specific research methods employed are the historical-genetic, historical-chronological, comparative, and oral history methods.* ***The scientific novelty*** *lies in presenting the specific features of the relations between the RCC and the underground Greek Catholics who struggled to emerge from their catacomb existence. The UGCC received constant assistance and support from the Vatican, while Pope John Paul II played one of the most important roles in its revival. However, misunderstandings also arose, caused by Greek Catholics' dissatisfaction with the methods of Vatican diplomacy in resolving interconfessional conflicts and tensions in the western regions of Ukraine, as well as with the restoration of RCC structures and the use of former Roman Catholic churches by Eastern-rite communities.* ***Conclusions.*** *The revival of the UGCC in Ukraine took place thanks to the constant support of the RCC, particularly the Vatican and Pope John Paul II. It was precisely on the eve of the meeting between Mikhail Gorbachev and the Roman Pontiff on December 1, 1989, that Greek Catholics were granted the right to register their communities. At the same time, relations between Greek Catholics and Roman Catholics were marked by misunderstandings and mutual accusations, caused not so much by purely dogmatic or ecclesiological issues as by historical burdens and national-political priorities.*

Key words: *Church history, Roman Catholic Church (RCC), Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC), Russian Orthodox Church (ROC), Vatican, legalization of the UGCC.*

Постановка проблеми. УГКЦ, ліквідована радянською владою на Львівському псевдособорі 08–10 березня 1946 р. на офіційному інституційному рівні, продовжувала існувати в умовах репресій і заборон. Практично протягом чотирьох наступних десятиліть греко-католицькі єпископи, священики, монахи, монахині та миряни діяли в катакомбах, формуючи підпільні структури: монастирі, семінарії та громади. Для радянської влади неприпустимим було існування Церкви, яка мала не лише зв'язок з Апостольським престолом, а й відзначалася українським національним характером [1, с. іх]. На порядку денному самої УГКЦ в умовах радянського панування завжди стояло питання її легалізації, а найбільш сприятливі умови для цього настали в другій половині 1980-х років, коли Радянський Союз опинився на межі розвалу. Без сумніву, греко-католики зазнали переслідувань, оскільки не бажали розривати сопричасний зв'язок із Папою Римським. Співпраця з Римо-Католицькою церквою, незважаючи на переслідування, була систематичною і виражалася як на зовнішньому, так і внутрішньому рівні.

Мета статті – вивчити особливості співпраці УГКЦ у підпіллі з римо-католиками, представивши, з одного боку, вплив Ватикану на рух за легалізацію, а з іншого – проблематику взаємин між греко-католиками та римо-католиками у західних регіонах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вірність Папі Римському та єдність із глобальною Католицькою церквою були причинами переслідувань і репресій греко-католиків у СРСР. Так, о. Ілля Блавацький, противник насильницького «возз'єднання», під час одного із соборчиків улітку 1945 р. звернувся з обуренням до о. Гавриїла Костельника, лідера Ініціативної групи по возз'єднанню ГКЦ з РПЦ: «Ви намагаєтеся спростувати римські догмати і переконати в тому, що вони хибні, то нам переконати себе дуже важко. І як можна осквернити намісника Ісуса Христа на землі – Папу!» [2, с. 183]. Як наслідок, о. Блавацький, священник Перемиської єпархії був двічі суджений і після відбуття покарання отримав заборону на

проживання в Західному регіоні України [3, с. 199–203]. Без сумніву, Апостольський престол ще від початків ліквідаційних заходів радянської влади висловлював цілковиту підтримку греко-католикам. У доповіді від 25 червня 1990 р. на Синоді єпископів УГКЦ у Ватикані кардинал Анджело Содано, на той час секретар по стосунках із державами, заявив, що Апостольський престол має «почуття великої пошани до Католицької церкви українського обряду та почуття особливої вдячності за її вірність Наступникам Петра, яка виявлена зі стійкістю та шляхетністю духа в терпіннях та мучеництві, які часто відзначали 400 років її історії» [4]. Також у цій промові представник Папи Івана Павла II наголосив на основних аспектах підтримки Ватикану, запевняючи греко-католицьких єпископів, що «Свята Столиця буде продовжувати завжди бути вірною тій Українській спільноті, яка їй завжди була вірною протягом століть!» [4]. Очевидно, що протягом чотирьох десятиліть перебування в катакомбах УГКЦ отримала чимало допомоги від Ватикану та римських архиєреїв. Зокрема, саме Папа Іван XXIII узяв активну участь у справі звільнення митрополита Йосифа Сліпого зі сталінських таборів і після його приїзду на Захід у 1963 р. Папа Павло VI надав УГКЦ статус Верховного Архиєпископства [5].

Велику роль у справі легалізації УГКЦ відіграв Папа Іван Павло II. Саме йому належить легендарна фраза, що «мовчазна Церква промовлятиме устами Петра» [6, с. 32]. Патріарх Йосиф Сліпий, реагуючи на вибір польського кардинала Кароля Войтили на Папський Престол, заявив про великі сподівання українців: «Пройдений важкий і тернистий шлях Польської католицької церкви за останні десятиріччя дав їй великий досвід, чого не мали і не мають на Заході. Це надії цілого католицького світу і зокрема наші українські» [7]. Вибір Папи-поляка став несподіваним ударом для СРСР. У довідці про новообраного Папу співробітники КДБ УРСР указали, що його обрали «невипадково», оскільки у Європі та світі посилився вплив «комуністичного та робітничого руху», а «імперіалістичні кола» прагнули активніших антирадянських дій Ватикану. Тому польський кардинал, який став відомим борцем за права людей і наголошував, що «Церква – це останній форпост свободи», отримав підтримку на виборах Папи з боку «західних реакціонерів» [8, арк. 91–93]. У цьому ж документі було підкреслено, що антирадянська позиція нового Папи виявилася відразу: одним із перших він прийняв кардинала Йосифа Сліпого, чим висловив підтримку греко-католикам у світі та Україні [8, арк. 93].

Також Іван Павло II дозволив скликати синоди єпископів УГКЦ у діаспорі, на що не погоджувалися його попередники – Іван XXIII та Павло VI. Очевидно, такі дії Папи-поляка наштовхнулися на спротив РПЦ. Так, патріарх Пімен (Ізвєков) у листі від 22 грудня 1980 р. пригрозив зупинити екуменічні переговори [9, арк. 1–2]. Без сумніву, Іван Павло II прагнув продовжувати діалог із православними, разом із тим не приносячи в жертву католиків у Радянському Союзі.

У 1985 р. до влади в СРСР приходить Михайло Горбачов, який, розуміючи катастрофічний стан держави, розпочав політику реформ, відому як «перебудова». Спочатку головний комуніст СРСР не бажав змінювати релігійну політику, проте дуже швидко, під тиском Заходу, він переглянув свою позицію. Докорінно церковно-релігійна політика змінилася напередодні ювілею 1000-ліття Хрещення Русі [10, с. 79].

Папа Іван Павло II надавав особливої ваги ювілею. У листі до патріарха Йосифа Сліпого від 18 березня 1979 р. Римський Архиєрей підкреслив важливість цієї історичної події для українців. Особливо він наголосив на тих терпіннях, які переносив у сталінських таборах сам предстоятель УГКЦ, а разом із ним духовенство та вірні: «Вірність для Христа і Церкви створила надзвичайне свідчення, через яке вірні Вашого народу в цей самий час себе приготовляють до святкування першого тисячоліття християнства у Русі» [11].

На тлі підготовки до ювілею у СРСР преса почала говорити про візит Папи Івана Павла II на святкування. Свою позицію стосовно таких чуток висловила РПЦ. Так, митрополит

Київський і Галицький Філарет (Денисенко) застерігав, що приїзд Папи призведе до політичних проблем та поширення антирадянських настроїв, а також посилить становище католиків у СРСР та активність підпільних греко-католиків. Проте православний архиєрей передбачав і позитивні моменти, мовляв, Папський візит підніме значення святкування та перехопить ініціативу в української діаспори [12, арк. 34–35]. Насправді Іван Павло ІІ не поїхав у Москву, але все-таки на святкуванні була присутня делегація Ватикану на чолі державним секретарем Святого Престолу кардиналом Аґостіно Казароллі. Представники РКЦ вручили Горбачову меморандум, у якому, окрім інших справ, йшлося й про відродження УГКЦ [4]. А також вони зустрілися з підпільними греко-католицькими єпископами – Павлом Василиком та Филимоном Курчабою [6, с. 448–449].

Наприкінці 1980-х років греко-католики все активніше почали виступати за легалізацію своєї Церкви. Головну роль у цьому процесі відігравала правозахисна релігійна організація «Комітет захисту УКЦ» на чолі з мирянами Йосипом Терелею (до 1987 р.) й Іваном Гелем [13, с. 122–123]. Греко-католицьке духовенство та мирянські лідери у співпраці з політичними діячами-опозиціонерами організовували багатотисячні богослужіння «під відкритим небом». Також віруючі підписували заяви на підтримку легалізації УГКЦ. У 1989 р. в Москві греко-католиками була проведена перманентна акція ланцюгового голодування, яка мала великий розголос на Заході. Представники УГКЦ усе частіше мали нагоду зустрічатися із західними журналістами, політиками та громадськими діячами, розповідаючи про реальний стан справ [14, с. 306–308].

Учасники греко-католицького підпілля завжди зверталися до Апостольського Престолу як гаранта їхньої свободи та відродження церковних структур. Наприклад, єп. Павло Василик ініціював написання заяви про вихід із підпілля (04 серпня 1987 р.), звертаючись до Папи Івана Павла ІІ: «Просимо Вашої Святости сприяти всіма можливими способами правній легалізації Української католицької церкви в СРСР» [15, с. 612–613].

Насправді, практично всі заходи на підтримку УГКЦ у другій половині 1989 р. завершувалися зверненням учасників до Ватикану з проханням вплинути на владу СРСР. Без сумніву, такий підхід мав велике значення, оскільки планувалися переговори між Папою Іваном Павлом ІІ та Михайлом Горбачовим, на яких питання УГКЦ теж мали розглянути [16, арк. 74; 17, арк. 23–24]. Фактично саме напередодні їхньої зустрічі 01 грудня 1989 р. Рада у справах релігій при Раді Міністрів УРСР видала заяву про можливість греко-католикам реєструвати свої громади. УГКЦ почала активно відновлювати свої структури: реєструвати парафії, відроджувати монастирі та семінарії. У червні 1990 р. підпільно висвячені владики мали нагоду зустрітися з Папою Іваном Павлом ІІ та представити йому реальний стан і потреби Церкви [18; 19]. Наслідком цієї зустрічі стало офіційне канонічне визнання підпільних хіротоній і внесення українських підпільних владик до списку католицьких єпископів [20, с. 1112]. Урешті-решт, Папа Іван Павло ІІ у червні 1991 р. офіційно дозволив предстоятелю УГКЦ Мирославу Івану Любачівському повернутися до свого церковного осідку у Львові [21].

Відродження УГКЦ зумовило ріст міжконфесійного протистояння в Західному регіоні України. РПЦ почала вимагати від Ватикану негайно втрутитися, погрожуючи зупинити екуменічний діалог між церквами. Варто зауважити, що у цих умовах представники і радянської влади, і Московського патріархату пропонували однакову «формулу» вирішення питання греко-католиків в Україні: для кого важлива єдність із Римом – приєднуються до Католицької церкви, а для кого східний обряд – до РПЦ [22, с. 163]. Саме Папа Іван Павло ІІ відкидав такий спосіб вирішення і вимагав офіційно визнати УГКЦ, а питання храмів вирішувати через міжцерковні переговори [23, с. 587].

Практично відразу після офіційної легалізації УГКЦ було скликано міжцерковну комісію, до якої увійшли представники Ватикану та Московського патріархату. Перший раунд

переговорів пройшов у Москві 12–17 січня 1990 р., на якому були присутні греко-католицькі єпископи з України. Делегати закликали уникати незаконних дій та насильства, плануючи вирішити практичні питання у тіснішому діалозі [24, с. 1–4]. Уже в березні 1990 р. представники Ватикану, Московського патріархату, УГКЦ та Українського екзархату РПЦ продовжили переговори (т. зв. Чотиристоронняя комісія). Проте вони не принесли значного результату, оскільки греко-католики вимагали «історичної справедливости», а православні прагнули зберегти свій «статус кво» в регіоні [25, с. 4] Греко-католицьке духовенство в контексті міжконфесійних конфліктів чітко декларувало свою відданість Апостольському престолу, хоча серед греко-католиків виникало чимало зауваг щодо методів ватиканської дипломатії [26].

Також певне незадоволення діями РКЦ було пов'язане не лише з «дипломатією Ватикану», а й із деякими суперечками в Західному регіоні України. Треба сказати, що греко-католики в підпіллі підтримували особливо тісні контакти з римо-католиками. Римо-католицьке духовенство надавало матеріальну допомогу підпільним священикам та проводило душпастирську опіку над вірними УГКЦ, які не бажали відвідувати православні храми [27, арк. 19, 23]. Із початком численних публічних богослужінь та відкриттям церков значна кількість вірних-католиків почала відвідувати греко-католицькі богослужіння. Подекуди така ситуація призводила до непорозумінь. Так, наприклад, на зустрічі представників міської львівської влади з представниками православного і католицького духовенства влітку 1989 р. у справі легалізації УГКЦ о. Рафал Керніцький, адміністратор римо-католицької катедри у Львові, мав певні застереження. Це викликало обурення з боку греко-католиків, бо така позиція відомого римо-католицького священника суперечила позитивній поставі РКЦ у світі [28, с. 15].

Радянські чиновники в 1988–1989 рр. прагнули зменшити масштаби греко-католицького руху за легалізацію, використовуючи не лише РПЦ, а й римо-католиків [29, арк. 29–30]. Так, протягом 1989–1990 рр. було відкрито 130 нових римо-католицьких громад, проте найбільшою проблемою у ті роки залишалася невелика кількість священників: станом на квітень 1990 р. на 205 громад було лише 54 душпастирі. Однак така ставка на римо-католиків не могла забезпечити успіху у боротьбі з греко-католиками, оскільки радянська влада назагал не довіряла римо-католицькому духовенству як представникам «зовнішніх центрів впливу» [30, арк. 11–12].

У західних регіонах України в 1990–1991 рр. спостерігалося певне напруження у відносинах між двома католицькими церквами. Важливими пунктами протистояння було відновлення історичної Львівської архидієцезії та призначення римо-католицького архиєпископа Мар'яна Яворського (21 січня 1991 р.) до Львова, котрий, будучи польським громадянином і перебуваючи тимчасово в Любачеві (Польща), юрисдикційно підпорядковувався польському примасові. Справа відразу набула характеру національно-політичного протистояння. Львівська обласна рада виступила з протестом щодо «порядку і характеру організації Львівської архидієцезіїї». Представники влади у Львові побачили у цьому прямий договір між Москвою і Ватиканом із порушенням національного суверенітету України, оскільки, по-перше, відновлення архидієцезії пройшло без погодження з владою області і республіки, в обхід правової процедури затвердження статуту та релігійного центру, по-друге, без урахування сучасних державних кордонів, по-третє, на посаду архиєпископа призначений польський громадянин, який мав би підпорядковуватися польському примасові [31, с. 1]. Депутати пропонували заснувати «українське примаство» РКЦ у Києві з безпосереднім підпорядкуванням Папі, а відновлення Львівської архидієцезії, на їхню думку, – радше політична кон'юнктура, а не турбота про добро віруючих [31, с. 1]. Також представники львівського політикуму постійно наголошували на політичній і соціальній нестабільності в регіоні, і такий крок би її ще більше поглибив, оскільки все частіше лунають заклики про повернення Львова Польщі [32, с. 1].

Зі свого боку, римо-католицькі ієрархи наголошували, що відновлення ієрархічної структури РКЦ в Україні – це відновлення історичної справедливості, оскільки в 1946 р. Львівська римо-католицька архидієцезія була ліквідована насильно. Також єп. Маркіян Трофим'як на пресконференції в березні 1991 р. переконував, що призначений Папою Римським архиєпископ Мар'ян Яворський буде в юрисдикції польського примаса до часу свого перебування на території Польщі, а з офіційним переїздом до Львова – безпосередньо Ватиканові. Також римо-католицький ієрарх наголошував виключно на мирному вирішенні проблеми з греко-католицькою кафедрою в Перемишлі і згадував про свої давні дружні стосунки з архиєпископом Володимиром Стернюком як приклад мирного співіснування українців і поляків [33, с. 2].

Справа архиєпископа Мар'яна Яворського стала темою дискусій на вищому дипломатичному рівні. Так, нунцій Франческо Коласуонно в розмові з представником МЗС СРСР Олексієм Глуховим наголошував, що призначення католицьких єпископів на радянську територію відбувається без погодження з владою, оскільки немає спеціального меморандуму і була обіцянка вищого керівництва СРСР про «свободу призначень». Чиновник МЗС все-таки просив церковного очільника заздалегідь повідомляти про такі справи, щоб оминути таких конфліктів, як це сталося у Львові [34, арк. 29–30].

Окрім суперечок щодо відновлення структур РКЦ в Україні, вельми болючими стали дискусії про колишні римо-католицькі костели, яких було чимало в західних регіонах України. Представники РКЦ подекуди вимагали повернення своїх святинь, боляче сприймаючи передачу колишніх костелів у володіння інших церков, як у випадку з теперішнім катедральним храмом УГКЦ у Тернополі чи храмом св. Єлизавети у Львові [29, арк. 2–3; 35, с. 147]. Своєю чергою, дуже обговорюваною та неприємною стала ситуація навколо греко-католицького катедрального собору в Перемишлі. Польська сторона в особі Чину кармелітів босих відмовлялася повернути його УГКЦ. Урешті-решт, він був переданий греко-католикам після того, як владика Іван Мартиняк 16 січня 1991 р. офіційно був призначений Папою Римським ординарієм відновленої Перемишльської греко-католицької єпархії [36, с. 366].

Здебільшого протистояння між РКЦ і УГКЦ мало скоріше національне забарвлення і відкликалося до «народної пам'яті» міжвоєнних українсько-польських антагонізмів. Хоча вже на той час у середовищі українських римо-католиків відбувалося повільне переосмислення власної ідентичності – від історичної польської до української, особливо в областях Центральної України, де з утворенням нової мережі громад римо-католицьке духовенство починало використовувати для віруючих російську або українську мови [37, с. 82–83]. Зважаючи на позитивний досвід співпраці в часи підпілля та допомогу цілої Католицької церкви греко-католикам, суперечності не набули такого поширення, як із православними церквами і мали радше локальне значення. Тому між УГКЦ та РКЦ в Україні не можна говорити про конфлікт, це була радше «стратегічна конкуренція» двох місцевих католицьких церков із різними обрядовими традиціями [38, с. 42].

Висновки. УГКЦ, яка пережила понад чотири десятиліття переслідувань і репресій із боку радянського режиму, зуміла вижити та зберегти свою структуру. Без сумніву, однією з рис збереження своєї ідентичності для греко-католиків було постійне наголошення на єдності з Апостольським Престолом. У відповідь Ватикан не забував про переслідуваних католиків у СРСР і надавав різнопланову допомогу. Особливу роль у відродженні УГКЦ відіграв перший слов'янський Папа Іван Павло II, який як польський священник та єпископ добре знав про дійсність «комуністичного раю». Саме його зустріч із генеральним секретарем ЦК КПРС Михайлом Горбачовим зумовила дозвіл греко-католикам реєструвати свої громади, що означало офіційну легалізацію УГКЦ в Україні. На тлі позитивних відносин мали місце й певні непорозуміння. Перш за все серед греко-католиків панувало незадоволення методами ватиканської

дипломатії у справі вирішення міжконфесійного конфлікту з православними. З іншого боку, в західних регіонах України місцеві греко-католики протестували проти відновлення структур РКЦ, у чому вбачали порушення державного суверенітету та церковних канонів. Також між обома католицькими конфесіями мали місце суперечки за право користування колишніми костелами. У переважній більшості такі суперечки вдалося полагодити мирним способом на відміну від конфліктів із православними, які іноді супроводжувалися фізичним насильством і розколом громад, але певні напруження залишаються дотепер, особливо в контексті наростання напружень в українсько-польських взаєминах щодо питань історичної пам'яті.

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту використовувалися виключно для мовного редагування, перевірки граматики, перекладу або інших допоміжних завдань, без використання згенерованих ними об'єктів як результатів академічної діяльності.

Література

1. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька церква і Радянська держава (1939–1950) / пер. з англ. Н. Кочан ; наук. ред. О. Турій. Львів : Український католицький університет, 2005. 265 с.

2. Ліквідація УГКЦ (1939–1946): документи радянських органів державної безпеки. Т. 2 / упоряд. С. Кокін та ін. Київ : ПП Сергійчук М. І., 2006. 801 с.

3. Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини. Вид. 2-е, випр. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів : Український католицький університет, 2015. 721 с.

4. Діяльність Святої столиці на користь Католицької церкви українського обряду / промова Анджело Содано, секретаря по стосунках із державами на відкритті Синоду єпископів УГКЦ (м. Ватикан, 25 червня 1990 р.). *Синод Єпископів Української греко-католицької церкви*. URL: https://synod.ugcc.ua/data/promova-andzhelo-sodano-sekretarya-po-stosunkah-iz-derzhavamy-na-synodi-epyskopiv-ugkts-1990-roku-392/

5. Bublyk T. T. The Activities of the Ukrainian Greek Catholic Church Under the Soviet Totalitarian Regime and the Second Vatican Council. Religions. 2025. Vol. 16, No. 5. Art. 580. DOI: https://doi.org/10.3390/rel16050580

6. Християнський голос. Збірник пам'яток самвидаву Комітету захисту Української католицької церкви / ред. Г. Теодорович. Львів : Український католицький університет, 2007. 669 с.

7. Блаженніший патріярх у справі вибору нового Папи. *Патріярхат*. 1978. № 11. URL: http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/blazhennishyj-patriyarh-josyf-v-spravi-vyboru-novoho-papy/

8. Галузевий державний архів Служби Безпеки України (ГДА СБУ). Ф. 16. Оп. 1. Спр. 1150.

9. Державний архів Львівської області (ДАЛО). Ф. П-3. Оп. 59. Спр. 539.

10. Єленський В. Є. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформацій центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. 421 с.

11. Letter of His Holiness John Paul II to Cardinal Joseph Slipyj for the Millennium of Christianity in Rus (the Ukraine). Vatican. 1979. URL: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/letters/1979/documents/hf_jp-ii_let_19790616_1000-crist-rus.html

12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО). Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 399.

13. Бублик Т. Т. Політв'язень Іван Гель: лідер руху за легалізацію Української греко-католицької церкви (1987–1990). *Науковий щорічник «Історія релігій в Україні».* 2024. Вип. 34. С. 119–132. DOI: https://doi.org/10.33294/2523-4234-2024-34-1-119-132

14. Бублик Т. Т. Участь греко-католицького мирянства у русі за леґалізацію УГЦК: на прикладі діяльності комітету захисту УКЦ (середина 1980-х – початок 1990-х років). *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. 2012. Т. 1, № 32. С. 302–309.

15. Хресною дорогою: функціонування і спроби ліквідації Української греко-католицької церкви в умовах СРСР у 1939–1941 та 1944–1946 роках : збірник документів і матеріалів / упорід. М. Гайковський. Львів : Місіонер, 2006. 650 с.

16. ЦДАВО. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 443.

17. Державний архів Тернопільської області (ДАТО). Ф. П-1. Оп. 39. Спр. 27.

18. Промова Преосвященного Володимира Стернюка до Папи Івана Павла II про наладнання правної структури нашої Церкви на Синоді єпископів УГКЦ (м. Ватикан, 25 червня 1990 р.). *Синод Єпископів Української греко-католицької церкви*. URL: https://synod.ugcc.ua/data/promova-preosvyashchennogo-volodymyra-sternyuka-do-papy-pro-naladnannya-pravnoy-struktury-nashoy-tserkvy-1990-roku-394

19. Слово владики Павла Василика до Папи. *Патріярхат*. 1990. № 10. URL: https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/slovo-vladyky-pavla-vasylyka-do-papy/

20. Зустріч об'єднаної єрархії УКЦ у Римі. *Визвольний шлях. Суспільно-політичний і науково-літературний місячник*. 1990. № 9. С. 1112.

21. Кардинал Любачівський заявив, що лишається на постійно у Львові. *Патріярхат*. 1991. № 7–8. URL: https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/kardynal-lyubachivskyj-zayavyv-scho-lyshajetsya-na-postijno-u-lvovi/

22. Bociurkiw B. Ukraiński Kościół katolicki w ZSSR za Gorbaczowa. *Więź*. 1991. № 11–12. S. 150–171.

23. Вайґель Дж. Свідок надії: життєпис Папи Івана-Павла II. Львів : Український католицький університет, 2011. 986 с.

24. Найновіші відносини з Московським патріярхатом із ціллю легалізації католицької Церкви українського обряду. *Вісті з Риму*. 1990. № 3. С. 1–4.

25. Заява єпископату Української греко-католицької церкви в Україні в справі переговорів Чотиристоронньої комісії про відносини між православними та греко-католиками. *Ленінська молодь*. 1990. 22 березня. С. 4.

26. Галів М. Ще у справі легалізації УКЦта Чотиристоронньої комісії. *Патріярхат*. 1990. № 7–8. URL: https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/sche-u-spravi-lehalizatsiji-uktserkvy-ta-chotyrystoronnoji-komisiji/

27. Архів Інституту історії Церкви (АІІЦ). Ф. 1. Оп. 1. Спр. П-374. Інтерв'ю з о. Владиславом Керніцьким від 11.05.1994, м. Львів; інтерв'юер Л. Купчик.

28. Звернення владики Володимира Стернюка, правлячого митрополита, Львівського архиєпископа до польських отців Римо-Католицької церкви у Львові. *Патріярхат*. 1989. № 11. С. 15.

29. ЦДАВО. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 441.

30. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2862.

31. Протест обласної ради. *За вільну Україну*. 1991. 05 березня. С. 1.

32. Гнатовський Б. Навіщо на чуже кадило? *Молода Галичина*. 1991. 05 березня. С. 1.

33. Чавага К. Для потреб віруючих і злагоди. Пресконференція в агентстві польського консульства. *За вільну Україну*. 1991. 27 березня. С. 2.

34. ЦДАВО. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 618.

35. Hlebowicz A. Geografia wyznaniowa i konflikty międzykonfesyjne na Ukrainie. *Więź*. 1991. № 11–12. S. 140–149.

36. Stępień S. Kościół greckokatolicki w Polsce po II wojnie światowej i w czasach współczesnych (do roku 1998). *Polska-Ukraina: 1000 lat sąsiedztwa*. T. 4: Katolickie unie kościelne w Europie Środkowej i Wschodniej – idea a rzeczywistość / red. S. Stępień. Przemyśl: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, 1998. S. 198–265.

37. Стронський Г. Костьол і національне відродження поляків в Україні. *Київська Церква. Альманах християнської думки*. 2000. С. 82–83.

38. Турій О. Історичні обставини й тенденції розвитку релігійного життя та міжконфесійних взаємин у сучасній Україні. *Віра після атеїзму: релігійне життя в Україні в період демократичних перетворень і державної незалежності /* ред. М. Томка, О. Турій. Львів : Український католицький університет, 2004. С. 5–46.

References

1. Bociurkiw, B. (2005). *Ukrainska Hreko-Katolytska Tserkva i Radianska derzhava (1939–1950)* [The Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State (1939–1950)]. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. [in Ukrainian].

2. Kokin, S. (Ed.). (2006). *Likvidatsiia UHKTs (1939–1946): Dokumenty radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky* [Liquidation of the UGCC (1939–1946): Documents of the Soviet state security agencies] (Vol. 2). Kyiv: PP Serhiichuk M. I. [in Ukrainian].

3. Prakh, B. (2015). *Dukhovenstvo Peremyskoi yeparkhii ta Apostolskoi administratsii Lemkivshchyny. Biohrafichni narysy (1939–1989)* [Clergy of the Przemyśl Diocese and the Apostolic Administration of Lemkivshchyna. Biographical essays (1939–1989)] (2nd ed., rev., Vol. 1). Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. [in Ukrainian].

4. Sodano, A. (1990). *Diialnist Sviatoi stolytsi na koryst Katolytskoi Tserkvy ukrainskoho obriadu. Promova Andzhelo Sodano, sekretaria po stosunkakh iz derzhavamy na vidkrytti Synodu yepyskopiv UHKTs (m. Vatykan, 25 chervnia 1990 roku)* [Activities of the Holy See on behalf of the Catholic Church of the Ukrainian Rite. Speech by Angelo Sodano, Secretary for Relations with States, at the opening of the Synod of Bishops of the UGCC (Vatican City, June 25, 1990)]. Synod of Bishops of the Ukrainian Greek Catholic Church. Retrieved from: https://synod.ugcc.ua/data/promova-andzhelo-sodano-sekretarya-po-stosunkah-iz-derzhavamy-na-synodi-epyskopiv-ugkts-1990-roku-392/ [in Ukrainian].

5. Bublyk, T. (2025). The activities of the Ukrainian Greek Catholic Church under the Soviet totalitarian regime and the Second Vatican Council. *Religions, 16*(5), 580. https://doi.org/10.3390/rel16050580

6. Teodorovych, H. (Ed.). (2007). *Khrystyianskyi holos. Zbirnyk pamiatok samvydavu Komitetu zakhystu Ukrainskoi Katolytskoi Tserkvy* [Christian Voice. A collection of samizdat documents of the Committee for the Defense of the Ukrainian Catholic Church]. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. [in Ukrainian].

7. Blazhennishyi patriiarkh u spravi vyboru novoho papy [The blessed patriarch on the election of a new pope]. (1978). *Patriiarkhat*, (11). Retrieved from: http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/blazhennishyj-patriyarh-josyf-v-spravi-vyboru-novoho-papy/ [in Ukrainian].

8. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby Bezpeky Ukrainy [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine]. (n.d.). Fond 16, inventory 1, file 1150 [Archival source]. [in Ukrainian].

9. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti [State Archives of Lviv Region]. (n.d.). Fond P-3, inventory 59, file 539 [Archival source]. [in Ukrainian].

10. Yelenskyi, V. (2002). *Relihiia pislia komunizmu. Relihiino-sotsialni zminy v protsesi transformatsii tsentralno- i skhidnoievropeiskykh suspilstv: fokus na Ukraini* [Religion after communism. Religious and social changes in the transformation of Central and Eastern European societies: Focus on Ukraine]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova. [in Ukrainian].

11. John Paul II. (1979). *Letter of His Holiness John Paul II to Cardinal Joseph Slipyj for the Millennium of Christianity in Rus (the Ukraine)*. Vatican. Retrieved from: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/letters/1979/documents/hf_jp-ii_let_19790616_1000-crist-rus.html

12. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy [Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. (n.d.). Fond 4648, inventory 7, file 399 [Archival source]. [in Ukrainian].

13. Bublyk, T. (2024). Politviazen Ivan Hel: Lider rukhu za lehalizatsiiu Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy (1987–1990) [Political prisoner Ivan Hel: Leader of the movement for legalization of the Ukrainian Greek Catholic Church (1987–1990)]. *Istoriia relihii v Ukraini, 34*, 119–132. https://doi.org/10.33294/2523-4234-2024-34-1-119-132 [in Ukrainian].

14. Bublyk, T. (2012). Uchast hreko-katolytskoho myrianstva u rusi za leralizatsiiu UHKTsK: Na prykladi diialnosti komitetu zakhystu UKTs (seredyna 1980-kh – pochatok 1990-kh rr.) [Participation of Greek Catholic laity in the movement for the legalization of the UGCC: The case of the Committee for the Defense of the Ukrainian Catholic Church (mid-1980s – early 1990s)]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho derzhavnoho universytetu, 1*(32), 302–309. [in Ukrainian].

15. Haikovskyi, M. I. (Ed.). (2006). *Khresnoiu dorohoviu: Funktsionuvannia i sproby likvidatsii Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy v umovakh SRSR u 1939–1941 ta 1944–1946 rokakh: Zbirnyk*

dokumentiv i materialiv [The Way of the Cross: Functioning and Attempts to Liquidate the Ukrainian Greek Catholic Church in the USSR in 1939–1941 and 1944–1946: Collection of Documents and Materials]. Lviv: Misioner [in Ukrainian].

16. TsDAVO. Fond 4648, inventory 7, file 443 [Archival source]. [in Ukrainian].

17. Derzhavnyi arkhiv Ternopilskoi oblasti [State Archives of Ternopil Region]. (n.d.). Fond P-1, inventory 39, file 27 [Archival source]. [in Ukrainian].

18. Sterniuk, V. (1990). *Promova Preosviashchennoho Volodymyra Sterniuka do Papy Ivana Pavla II pro naladnannia pravnoi struktury nashoi Tserkvy na Synodi Yepyskopiv UHKTs (m. Vatykan, 25 chervnia 1990 roku)* [Speech by Bishop Volodymyr Sterniuk to Pope John Paul II on establishing the legal structure of our Church at the Synod of Bishops of the UGCC (Vatican City, June 25, 1990)]. Synod of Bishops of the Ukrainian Greek Catholic Church. Retrieved from: https://synod.ugcc.ua/data/promova-preosvyashchennogo-volodymyra-sternyuka-do-papy-pro-naladnannya-pravnoy-struktury-nashoy-tserkvy-1990-roku-394/ [in Ukrainian].

19. Vasylyk, P. (1990). Slovo vladyky Pavla Vasylyka do Papy [Bishop Pavlo Vasylyk's address to the Pope]. *Patriiarkhat*, (10). Retrieved from: https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/slovo-vladyky-pavla-vasylyka-do-papy/ [in Ukrainian].

20. Zustrich obiednanoi ierarkhii UKTs v Rymi [Meeting of the united hierarchy of the Ukrainian Catholic Church in Rome]. (1990). *Vyzvolnyi shliakh*, (9), 1112. [in Ukrainian].

21. Kardynal Liubachivskyi zaiavyv, shcho lyshaietsia na postiino u Lvovi [Cardinal Lubachivsky stated that he would remain permanently in Lviv]. (1991). *Patriiarkhat*, (7–8). Retrieved from: https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/kardynal-lyubachivskyj-zayavyv-scho-lyshajetsya-na-postijno-u-lvovi/ [in Ukrainian].

22. Bociurkiw, B. (1991). Ukraiński Kościół katolicki w ZSSR za Gorbaczowa [The Ukrainian Catholic Church in the USSR under Gorbachev]. *Więź*, (11–12), 150–171.

23. Weigel, G. (2011). *Svidok nadii: Zhyttiepys papy Ivana-Pavla II* [Witness to hope: The biography of Pope John Paul II]. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. [in Ukrainian].

24. Nainovishi vidnosyny z Moskovskym patriiarkhatom z tsiliu lehalizatsii katolytskoi Tserkvy ukrainskoho obriadu [The latest relations with the Moscow Patriarchate with the aim of legalizing the Catholic Church of the Ukrainian Rite]. (1990). *Visti z Rymu*, (3), 1–4. [in Ukrainian].

25. Zaiava yepyskopatu Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy v Ukraini v spravi perehovoriv Chotyrystoronnoi komisii pro vidnosyny mizh pravoslavnymy ta hreko-katolykamy [Statement of the episcopate of the Ukrainian Greek Catholic Church in Ukraine concerning the negotiations of the Four-Sided Commission on relations between Orthodox and Greek Catholics]. (1990, March 22). *Leninska molod*, 4. [in Ukrainian].

26. Haliv, M. (1990). Shche u spravi lehalizatsii UKTserkvy ta Chotyrystoronnoi komisii [On the legalization of the Ukrainian Catholic Church and the Four-Sided Commission]. *Patriiarkhat*, (7–8). Retrieved from: https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/sche-u-spravi-lehalizatsiji-uktserkvy-ta-chotyrystoronnoji-komisiji/ [in Ukrainian].

27. Arkhiv Instytutu istorii Tserkvy [Institute of Church History Archive]. (1994). Fond 1, inventory 1, file P-374. Interview with Fr. Vladyslav Kernytskyi, May 11, 1994, Lviv; interviewer L. Kupchyk [Archival source]. [in Ukrainian].

28. Sterniuk, V. (1989). Zvernennia vladyky Volodymyra Sterniuka, pravliachoho mytropolyta, Lvivskoho arkhyiiepyskopa do polskykh ottsiv Rymsko-katolytskoi Tserkvy u Lvovi [Address of Bishop Volodymyr Sterniuk, ruling metropolitan and Archbishop of Lviv, to the Polish fathers of the Roman Catholic Church in Lviv]. *Patriiarkhat*, (11), 15. [in Ukrainian].

29. TsDAVO. Fond 4648, inventory 7, file 441 [Archival source]. [in Ukrainian].

30. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan ta ukrainiky [Central State Archives of Public Associations and Ukrainian Studies]. (n.d.). Fond 1, inventory 32, file 2862 [Archival source]. [in Ukrainian].

31. Protest oblasnoi rady [Protest of the regional council]. (1991, March 5). *Za vilnu Ukrainu*, 1. [in Ukrainian].

32. Hnatovskyi, B. (1991, March 5). Navishcho na chuzhe kadylo? [Why use someone else's censer?]. *Moloda Halychyna*, 1. [in Ukrainian].

33. Chavaha, K. (1991, March 27). Dlia potreb viruiuchykh i zlahody. Pres-konferentsiia v ahentstvi polskoho konsulstva [For the needs of believers and harmony. Press conference at the Polish consulate agency]. *Za vilnu Ukrainu*, 2. [in Ukrainian].

34. TsDAVO. Fond 4648, inventory 7, file 618 [Archival source]. [in Ukrainian].

35. Hlebowicz, A. (1991). Geografia wyznaniowa i konflikty międzykonfesyjne na Ukrainie [Religious geography and interconfessional conflicts in Ukraine]. *Więź*, (11–12), 140–149.

36. Stępień, S. (1998). Kościół greckokatolicki w Polsce po II wojnie światowej i w czasach współczesnych (do roku 1998) [The Greek Catholic Church in Poland after the Second World War and in contemporary times (until 1998)]. In S. Stępień (Ed.), *Polska-Ukraina: 1000 lat sąsiedztwa* (Vol. 4, pp. 198–265). Przemyśl: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy.

37. Stronskyi, H. (2000). Kostol i natsionalne vidrodzhennia poliakiv v Ukraini [The Catholic Church and the national revival of Poles in Ukraine]. *Kyivska Tserkva. Almanakh khrystyianskoi dumky*, 82–83. [in Ukrainian].

38. Turiy, O. (2004). Istorychni obstavyny y tendentsii rozvytku relihiinoho zhyttia ta mizhkonfesiinykh vzaiemyn u suchasnii Ukraini [Historical circumstances and trends in the development of religious life and interconfessional relations in contemporary Ukraine]. In M. Tomka & O. Turiy (Eds.). *Vira pislia ateizmu: Relihiine zhyttia v Ukraini v period demokratychnykh peretvoren i derzhavnoi nezalezhnosti* (pp. 5-46). Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)